

Teorien bag nogle løsningsmuligheder på konkurrenceevneproblemerne

Martin Paldam

Økonomisk Institut, Aarhus Universitet

SUMMARY: A long-term incomes policy is compared with a devaluation as a means of solving problems of competitiveness. The main emphasis is placed on the relationship between short-term and long-term aspects of the two policies. First it is argued that the three main elements to be considered analytically in the price-wage nexus are the price-price multiplier, the pure wage push and unemployment. Then it is discussed how a policy attempting to reduce inflation by controlling each of these elements will influence productivity in the long run. It is finally argued that a devaluation may have somewhat less harmful long-run effects on productivity and employment than the most likely types of long-run incomes policies.

I. En ramme, nogle definitioner og størrelsesordner

1. Det er ofte demonstreret, at der på kort sigt er en snæver sammenhæng mellem betalingsbalance b og arbejdsløshed u , jvf. f.eks. Gelting (66) og (76). (u måles i forhold til hele arbejdsstyrken og b i forhold til BF-I). Denne sammenhæng ændrer sig ganske vist over tiden, og denne ændring kan man (heldigvis) påvirke; men på kort sigt er der tale om et centralt bånd i den økonomiske politik. Vi skal – med Zeuthen (76) – kalde dette bånd for *konkurrenceevnen*.

Mere præcist skal vi definere konkurrenceevnen som evnen til, med normalkonjunktur i udlandet, at holde et acceptabelt lavt u , med et ønsket niveau for b .

Som det ønskede niveau sættes $b = 0$. Dvs. vi skal gå ud fra, at dersom vi havde en konkurrenceevne, der indeholdt kombinationen $u = 0.02$ og $b = 0$, da ville den være tilfredsstillende – eller om man vil »god«.

Det følgende er en omarbejdet udgave af et diskussionsoplæg til en konference om »vindkomstpolitikens teoretiske grundlag og forudsætninger i Danmark«, afholdt i Ålborg den 10. til 12. februar 1977. Artiklen har i høj grad haft gavn af en række diskussioner med kollegaer, hvoraf især Johannes Due, Jørgen Gelting, Peder Pedersen og John Vibe-Pedersen bør nævnes. De er dog ikke nødvendigvis enige i de dragne konklusioner. Det samme gælder (evt. i højere grad) andre deltagere i debatten i Ålborg, som her skal takkes kollektivt for alle gode og velmente råd.

Teorien bag nogle løsningsmuligheder på konkurrenceevneproblemerne

Martin Paldam

Økonomisk Institut, Aarhus Universitet

SUMMARY: A long-term incomes policy is compared with a devaluation as a means of solving problems of competitiveness. The main emphasis is placed on the relationship between short-term and long-term aspects of the two policies. First it is argued that the three main elements to be considered analytically in the price-wage nexus are the price-price multiplier, the pure wage push and unemployment. Then it is discussed how a policy attempting to reduce inflation by controlling each of these elements will influence productivity in the long run. It is finally argued that a devaluation may have somewhat less harmful long-run effects on productivity and employment than the most likely types of long-run incomes policies.

I. En ramme, nogle definitioner og størrelsesordner

1. Det er ofte demonstreret, at der på kort sigt er en snæver sammenhæng mellem betalingsbalance b og arbejdsløshed u , jvf. f.eks. Gelting (66) og (76). (u måles i forhold til hele arbejdsstyrken og b i forhold til BF-I). Denne sammenhæng ændrer sig ganske vist over tiden, og denne ændring kan man (heldigvis) påvirke; men på kort sigt er der tale om et centralt bånd i den økonomiske politik. Vi skal – med Zeuthen (76) – kalde dette bånd for *konkurrenceevnen*.

Mere præcist skal vi definere konkurrenceevnen som evnen til, med normalkonjunktur i udlandet, at holde et acceptabelt lavt u , med et ønsket niveau for b .

Som det ønskede niveau sættes $b = 0$. Dvs. vi skal gå ud fra, at dersom vi havde en konkurrenceevne, der indeholdt kombinationen $u = 0.02$ og $b = 0$, da ville den være tilfredsstillende – eller om man vil »god«.

Det følgende er en omarbejdet udgave af et diskussionsoplæg til en konference om »vindkomstpolitikens teoretiske grundlag og forudsætninger i Danmark«, afholdt i Ålborg den 10. til 12. februar 1977. Artiklen har i høj grad haft gavn af en række diskussioner med kollegaer, hvoraf især Johannes Due, Jørgen Gelting, Peder Pedersen og John Vibe-Pedersen bør nævnes. De er dog ikke nødvendigvis enige i de dragne konklusioner. Det samme gælder (evt. i højere grad) andre deltagere i debatten i Ålborg, som her skal takkes kollektivt for alle gode og velmente råd.

Ser vi på vores konkurrenceevne i dag, må vi forsøge at korrigere for at udlandskonjunkturerne er noget under normalen (evt. for diverse lagerforskydninger m.m.). Gøres dette, får vi, at et $u = 0.02$ ville give et b på højst -0.05 eller omvendt, at et $b = 0$ ville give et u på mindst 0.10 . Konkurrenceevnen er faktisk så dårlig, at den er blevet det helt dominerende bånd i vores økonomiske politik.

2. Vi skal i det følgende – af relevansgrunde – se helt bort fra direkte indgreb i udenrigshandelen som midler til at forbedre konkurrenceevnen. Den er således et øjebliksbillede, der skildrer nettovirkningen på kombinationen af b og u af nogle mere træge underliggende trends – især trends i relative priser og omkostninger, produktivitet o.l. På kort sigt kan vi som bekendt i høj grad påvirke sammensætningen mellem b og u ; men altså desværre i samme retning.

Det centrale i enhver diskussion af konkurrenceevnen er derfor samspillet mellem vores almindelige kortsigtede økonomiske politik og dens langsigtede virkninger – herunder frem for alt på produktiviteten. Dette er også afgørende for dispositionen af det følgende, hvor kernen er *en diskussion af de lange konsekvenser af den korte politik*.

Hertil er to kommentarer på sin plads. For det første ses det, at givne foranstaltninger kan være tilstrækkelige til at forbedre konkurrenceevnen i et ønsket omfang, uden at dette rent faktisk sker før efter et par års forløb. For det andet stiller trægheden os over for vanskelige estimationsproblemer, når vi skal beregne størrelsesordenerne af de foranstaltninger, der kræves for at hidføre ønskede forbedringer af konkurrenceevnen. Jeg skal dog (anstændigvis) angive skønsmæssige størrelsesordener for de forhold, der diskuteres for ikke at holde diskussionen på det helt uforpligtende plan.

3. De to parametre i konkurrenceevnen er af helt forskellig karakter. Beta-lingsbalanceratioen b har ingen selvstændig velfærdsmæssig betydning, men er, hvad man kan kalde et (elastisk) bånd på vores handlefrihed. Derimod har arbejdsløshedsratioen u en stor selvstændig velfærdsmæssig betydning. Af u 's centrale placering følger, at også arbejdskraftens pris – lønsatsen w – kommer centralt ind i diskussionen. Dette gælder både den nominelle lønsats w_n og den reale lønsats w .

Vi skal i det følgende groft operere med to sektorer: en beskyttet hjemmemarkedssektor kaldet H -sektoren og en udlandskonkurrerende K -sektor. Dvs. betragter vi konkurrenceevneproblemet som et ressourceallokeringsproblem mellem disse to sektorer på ca. 5 pct. af BNP (svarende til at $u = 0.02$ medfører

at $b = -0.05$), så kan vi med et meget rundt tal anslå, at 150.000 mand skal overføres til K -sektoren. Det er lidt færre end det nuværende årsniveau for arbejdsløsheden. Man kan også opgøre det som ca. $2\frac{1}{2}$ års bruttotilgang til arbejdsstyrken eller over 10 års nettotilgang. Med lige så grove tal svarer det til ca. 50 mia kroners merinvesteringer i K -sektoren enten som nettoinvesteringer eller som overførte investeringer fra H -sektoren. Med det nuværende investeringsomfang er det mindre end et års nettoinvesteringer og svarer til ca. 2 års investeringer i H -sektoren. Måler man i markedsandele for den danske produktion på henholdsvis hjemmemarkedet og vore eksportmarkeder, kræves der kun ganske små ændringer. Kunne importen stige blot 2 pct. langsommere, end den gør og eksporten blot 2 pct. hurtigere, ville problemet være væk på 4-5 år.

4. Som nævnt er der gode grunde til at anse lønsatsen som den centrale variabel i dette spil. Her skal anslås, at en reduktion af K -sektorens lønniveau med 15 pct. i forhold til udlandets¹ og en reduktion af H -sektorens løn- og profitniveau, så det bliver lavere end K -sektorens er så nogenlunde, hvad der er nødvendigt. Med en sådan ændring og med en tilbagevending til normalkonjunktur i udlandet skal vi antage, at den ønskede strukturomlægning vil foregå på 2-5 år.

Vi skal betegne en politik, der tilstræber at foretage disse tilpasninger i de relative omkostningsniveauer som *en løsningsmulighed*. Der er ialt væsentligt kun foreslået to løsningsmuligheder:

(L1) En langvarig indkomspolitik, der tilstræber at tvinge lønstignings-takten ned under udlandets, til de 15 pct. er udlignet. Antager vi, at konkurrenceevneproblemerne er opstået, fordi vores lønstigningstakt på i snit 12 pct. pr. år (for de sidste 15 år) har været ca. 1 pp (procentpoint) for højt, så svarer en nedslidning af problemet på 7-8 år til, at vi skal reducere denne takt med 3 pp pr. år eller med 25 pct. I det omfang man i udlandet fører den samme politik, skal der en større reduktion til.

(L2) En devaluering, der er stor nok, og som er fulgt op med den nødvendige støttelovgivning. Betragtes en devaluering på 20 pct., og mindre er næppe

1. Det anslåede tal på 15 % er et usikkert minimumskøn. Det er tænkt at gælde fra årsskiftet 77/78, hvor devaluering m. m. allerede har reduceret problemet noget i forhold til, da det var værst i sommeren 76. Dette tal svarer godt til de beregninger, man kan lave over trendelementer i import- og eksportfunktionerne, jvf. her f. eks. SMEC rapporterne - især SMEC II og de foreløbige resultater af SMEC III, som har været fremlagt. Et lidt højere tal er beregnet af Blomgren (76) som har analyseret den direkte lønfølsomhed af b 's størrelse i en model med fordelte lag.

tilstrækkeligt, gælder, at betingelsen for, at dette reducerer de relative lønninger med 15 pct., er, at lønstigningstakten i det første år holdes under 16 pct.² Det svarer til, at inflationstakten skal holdes under 11 pct. Siden kan pris-lønstigningerne så fortsætte næsten, som de plejer.

Den nødvendige støttelovgivning må naturligvis også grundlæggende være af indkomstpolitisk karakter. Man kan derfor betegne (L2) som en kort skrap udgave af (L1) eller, om man vil som et forsøg på at løse konkurrenceevneproblemerne med et snuptag i stedet for gennem et langvarigt sejpineri. I slutningen skal vi kort skitsere, hvordan en støttelovgivning til (L2) kunne udformes.

Det ses vist umiddelbart, at *såvel* (L1) som (L2) svarer til en opgave for vores svage splittede politiske system, som synes at ligge et godt stykke *uden for* normalområdet. Dvs. dét som fornuftige og erfarne folk ved er realistisk. En erkendelse, som læseren bedes have i tankerne ved læsningen af det følgende³.

II. Det korte sigt: pris-pris multiplikatoren og det residuale lønstigningselement

5. Den kortsigtede sammenhæng mellem efterspørgsel, prisstigninger p og lønstigninger \dot{w}_n er af afgørende betydning for den økonomiske politik. Samtidig er disse sammenhænge særdeles vanskelige at studere rent empirisk af grunde, som vil fremgå af det følgende. For at gøre diskussionen nogenlunde enkel skal vi argumentere i det reducerede system i stedet for at forsøge at opstille de simultane ligninger mellem efterspørgsel, p og \dot{w}_n .

Dvs., i stedet for at sige, at p er en funktion af \dot{w}_n , og at \dot{w}_n er en funktion af p , skal vi sige, at enhver *primær* stigning i enten p og \dot{w}_n giver anledning til en samlet stigning i både p og \dot{w}_n , der er *et vist antal gange* større end den primære stigning. Dette antal gange skal vi kalde *pris-pris-multiplikatoren* μ . For at gøre sagen så let at fremstille som mulig skal vi antage, at de forskellige primære stigninger – jvf. nedenfor – har det samme μ .

Størrelsen af μ afhænger bl. a. af efterspørgselspresset og af forskellige institutionelle forhold. Således den automatiske pristalsregulering og monopoltilsynslovgivningen, der i nogen grad har lovbefalet en »cost-plus« prisfast-

2. Bemærk at devalueringen først er helt »spist op«, hvis lønningerne stiger med 20% og med de sædvanlige 12%. Dette svarer til, at priserne stiger med 20% og med de sædvanlige 5%. Det er henholdsvis 34½% og 26%.

3. Heri ligger også, at jeg faktisk ikke tror, at det vil lykkes at føre hverken (L1) eller (L2) igennem i nogen særlig konsekvent form. Man vil uden tvivl fortsætte med en halvhjertet og halvmislykket udgave af (L1) afbrudt af små uplanlagte devalueringer uden tilstrækkelig følgelovgivning. Jvf. i øvrigt afslutningen for nogle videre bemærkninger om perspektiverne.

sættelse. Ud fra beregninger af bl. a. Vibe-Pedersen (75) og Åge (76) skal vi anslå, at $\mu \sim 2-3^4$.

6. Det er kun alt for ofte diskuteret, om det er efterspørgselspresset, der hiver p og w_n opad, eller om det er omkostningerne, der skubber p opad. Disse diskussioner kompliceres ved, at man kan betragte to markeder: Enten *varemarkederne*, hvor analysen bliver af Keynes-gabtypen, eller *faktormarkederne*, hvoraf især *arbejdsmarkedet* påkalder sig interessen. Her går man næsten altid ud fra, at $1/u$ er en god »proxy« for efterspørgselspresset, hvorefter analysen bliver til en Phillips-kurve $\Pi(u)$. Vi skal i det følgende – af fremstillingsmæssige grunde – forenkle stærkt ved at antage, at der er en entydig sammenhæng mellem efterspørgselspressene på de to markeder. Hermed bliver Keynes-gabet og $\Pi(u)$ to fuldkomment analoge fremstillinger af den samme sag, og vi kan dermed nøjes med at betragte den ene. Den mest relevante i en indkomstpolitisk sammenhæng er $\Pi(u)$.

Når man estimerer Phillips-kurver, bliver det naturligvis ikke blot den primære virkning π af efterspørgselspresset, man finder, men normalt den samlede virkning: $\Pi(u) = \mu \cdot \pi(u)$. Man medtager ofte u_{-1} (dvs. u lagget én periode) ud over u selv som argumenter i Π netop for at fange hele μ .

7. Der er foretaget et enormt arbejde for at få bestemt den bedste specifikation af Π både her i landet og i mange andre lande⁵. Jeg tror, at man trygt kan drage i det mindste to konklusioner af dette omfattende arbejde:

(Ph1) For det første, at efterspørgselspresset faktisk har en betydelig indflydelse på lønstigningstakten. For næsten alle de lande og tidsperioder, man har analyseret, har man fundet højst signifikante koefficienter til $1/u$, når man skulle forklare svingningerne i w_n og p . Få teser i den økonomiske teori er så velunderbyggede.

(Ph2) For det andet er der en god del af alle stigninger i p og w_n , der *ikke* kan forklares af efterspørgselspresset. Det svinger desværre en hel del fra periode til periode og fra land til land, hvor store residualerne er. I det sidste tiår har de tilmed været relativt store i de fleste lande. Som et groft gennemsnitstal skal

4. De nævnte kilder analyserer mere specielt pristalsreguleringens virkninger – den er naturligvis ikke den eneste måde, hvorpå p påvirker w_n . Når man finder tal på 1.5–2.0 for μ i disse kilder, er der derfor tale om absolutte minimumsskøn. Havde vi i stedet for den nuværende »halve« pristalsdækning haft en »fuld« pristalsdækning, som det ofte har været krævet, ville μ stige til 4–5.

5. For oversigter over området kan henvises til Holt (70), Zahn (73), Lüttichau (74), Brunner og Meltzer (76), Solow (76), Freidman (77) m. fl.

vi antage, at omkring halvdelen af alle prisløn-stigninger kan forklares af Π .

I disse to konklusioner ligger altså, at Π er en uomtvistelig, men til gengæld kun en ret partiel inflationsforklaring. Det er kun, når man anser Π for en totalforklaring, at man kan sige, at »den har flyttet sig« eller at den »bryder sammen« i slutningen af 60'erne.

8. En meget let udskillelig del af prisstigningerne er de importerede, som altså skyldes prisstigninger udefra – evt. som følge af valutakursændringer. Vi skal sammenfatte disse stigninger i én variabel λ og har nu alt i alt følgende to pris-lønstigningsligninger:

$$\dot{p} = \mu (\pi(u) + \lambda + \omega) = \mu \dot{p}' \quad (1)$$

$$\dot{w}_n = \dot{g} + l_w + \mu (\pi(u) + \lambda + \omega) = \dot{g} + l_w + \dot{p}' \quad (2)$$

hvor \dot{p}' er de primære prisstigningsårsager, g er produktiviteten og l_w lønkvoten.

Da μ udspiller sig over relativt lang tid (2–3 år), burde man skrive (1) og (2) som⁶:

$$\dot{p} = \mu_1 \dot{p}' + \mu_2 \dot{p}'_{-1} + \dots \quad \text{hvor } \mu = \sum \mu_t \quad \text{og} \quad (1a)$$

$$\dot{w}_n = \dot{g} + l_w + \mu_1 \dot{p}' + \mu_2 \dot{p}'_{-1} + \dots \quad (2a)$$

Vi skal dog se bort fra (1a) og (2a).

9. Som det er fremgået, skyldes knapt halvdelen af \dot{p}' den residuale faktor ω . En faktor der tilmed har haft voksende betydning i de senere år.

Det er umiddelbart en noget mistrøstig konklusion, at så stor en del af pris-lønstigningerne må henregnes til en sådan »restbunke«. Heri kommer f.eks. inflationsvirkningen af reale kapitalgevinster, prisstigninger som følge af ændringer i monopolgraden, lønpres fremkaldt af skattestigninger o.m.a.

Det er vist ikke blot min vurdering, at hovedparten af ω udspringer på arbejdsmarkedet som følge af et *egentligt lønpres* – opfattet som et pres, der er

6. At μ er en væsentlig »langsommere« multiplikator end de sædvanlige reale, kan man f.eks. se, hvis man sammenligner autokorrelationer i tidsserier for realvækst og for prisstigninger for BNP, konsumet o.l. aggregater. Her bliver autokorrelationerne normalt mere end dobbelt så store i priserne som i de reale serier, jvf. Paldam (73).

uafhængigt af u^7 . Dette skyldes på det helt grundliggende plan, at der er en fundamental *asymmetri* på dette marked. På den ene side har man her stærke organisationer, hvis *raison d'être* er at presse prisen – dvs. w_n – op. Heroverfor står ganske vist på den anden side arbejdsgivernes organisationer, der har den modsatte interesse; men for det første er de svagere rent politisk og for det andet er deres interesse i sagen svagere. Dette skyldes ikke mindst, at de i et betydeligt omfang kan overvælde lønstigninger i priserne.

Går vi fra dette generelle plan lidt nærmere ind i, hvordan ω mere konkret opstår, bliver den centrale variabel formentlig lønstrukturen – dvs. lønsatsernes relationer til hinanden defineret uafhængigt af gennemsnitslønnen w_n 's højde. Dét der skaber bevægelse i ω er nok i høj grad, at folk (incl. de selvstændige) har nogle forventninger om, hvad deres relative placering burde være, og det »presser de på« for at opnå. Disse forventninger er nu såvel i uoverensstemmelse med de faktiske forhold som med hinanden. Jo mere det sidste er tilfældet, jo mindre kan de opfyldes, og jo flere lønforhøjelser vil der finde sted.

10. Heri ligger også, at det næppe er indkomstkævheder, der i sig selv genererer et højt ω , men derimod ændringer i en given struktur, der fremkalder et højere ω . Jo længere en given struktur er fast, jo mere vil forventningerne konvergere imod denne struktur, og jo lavere bliver dermed ω . De høje værdier for ω i de senere år er således næppe kommet på trods af, men snarere netop *fordi* lønstrukturen er blevet så kraftigt indsnævret, jvf. Pedersen (77b). Som det nærmere skal diskuteres i afsnit IV, har det nok også forøget ω , at lønkvoten i det sidste tiår er steget kraftigere end i noget tidligere kendt tiår, smlgn. Paldam (78).

En del af ω fremkommer som resultat af overenskomstforhandlingerne, og det er den del, der er lettest at gribe ind overfor; men en stor del af ω indtræffer decentralt som lønglidning, afsmitning og andet, som er vanskeligt at kontrollere. Desuden er der en række målkonflikter i styringen af ω , da de residuale lønstigninger er så nært forbundne med lønstrukturen. Ikke mindst fordi lønstrukturen er en politisk målvariabel af meget ambivalent karakter. Samtidig er der uden tvivl effektivitetsfordele ved at have en vis smidighed i lønstrukturen.

11. Ligningerne (1) og (2) er meget relevante til en indkomstpolitisk diskus-

7. Dette er en tese, der er svær at teste direkte, da det er svært at finde makroindikatorer for fagforeningernes »aggressivitet«, så de fleste studier og iagttagelser er på mikroplan, nævnes må dog Hines (64) og Nordhaus (72).

sion. Betragtes først løsningsmuligheden (L1), hvor målet altså er en 25 pct. reduktion i \dot{w}_n , kan vi ud fra (1) og (2) spørge, om det er »bedst« at reducere \dot{w}_n ved at gribe ind over for π , ω eller μ ?

En reduktion af π vil sige, at man reducerer efterspørgselspresset og dermed forøger u . Dette kræver generelle efterspørgselsreducerende foranstaltninger og ikke specielle indkomstpoltiske midler. En reduktion af ω kan opnås ved indgreb mod lønstigninger, især gennem indgreb der fastholder lønstrukturen. En reduktion af μ kræver indgreb i pristalsreguleringen, i monopoltilsynets kalkulationsregler o.l.

Der er et fundamentalt paradox i denne sag: For ud fra velfærdsmæssige vurderinger må det være bedst at gribe ind imod μ , næstbedst mod ω og dårligst at forhøje u . Ud fra en politisk mulighedsvurdering må man derimod nok desværre konstatere, at det er lettest at øge u , sværere at reducere ω , medens pristalsreguleringen på det nærmeste er en »hellig ko«.

Den mest sammenhængende argumentation for den automatiske pristalsregulering er uden tvivl LO (70). LO's argumentation mangler imidlertid det afgørende argument: Er der nogen af prislønstigningsprocessens andre bestanddele, man med færre skadevirkninger kan gribe ind overfor? Et argument, der gælder, såvel når man betragter LO's medlemmers interesser, som når man mere snævert betragter LO's interesser som organisation⁸.

12. Ser man på løsningsmuligheden L2 – en devaluering på 20 pct. – så kan den opfattes som en forøgelse af λ , som med en grov tilnærmelse kan beregnes som importkvoten gange de 20 pct., dvs. ca. 6 pct. Er $\mu \sim 2-3$, bliver den samlede inflationsvirkning uden følgelovgivning derfor på 15 ~ 20 pct. bl.a. afhængig af konjunktursituationen.

Det er altså fuldkommen centralt, hvis man vil devaluere at gribe ind over for μ . Som et minimum må man ophæve pristalsreguleringen på devalueringprisstigningerne, jvf. her afsnit V. Det er ganske vist umuligt at presse μ helt ned til 1; men forskellige udenlandske erfaringer tyder dog på, at man kan presse μ ned til 1.2-1.5 ved en effektiv følgelovgivning.

8. Argumentet er her, at hvis π er fast og μ er fast og høj, så er spillerummet for det, som LO kan få lov til at »skaffe« sine medlemmer dermed minimalt. Dvs. at ved at kæmpe for et stort μ tvinger LO regeringen til at gribe kraftigt ind i overenskomsterne, hvad der naturligvis på længere sigt undergraver LO og styrker diverse andre kræfter på arbejdsmarkedet. Heri ligger også et argument for at erstatte den automatiske pristalsregulering med en halvautomatisk taktregulering, hvor reguleringer sker efter forhandlinger i et dertil indrettet organ under medvirkning af parterne.

Det er netop ud fra en vurdering af de politiske vanskeligheder ved at reducere μ , at så mange foretrækker løsningsmuligheden (L1) frem for (L2). De centrale økonomiske argumenter for alligevel at foretrække (L2) frem for (L1) følger af de mere langsigtede betragtninger i afsnit III og IV.

III. De direkte sammenhænge mellem realvækst \dot{g} og lønstigningstakt \dot{w} - problemet om kausalitetens retning

13. På lidt længere sigt bliver et afgørende punkt, hvordan den iværksatte politik (L1) eller (L2) påvirker produktivitetstigningstakten \dot{g} . I dette afsnit skal vi mere specielt spørge om, hvordan \dot{g} kan tænkes at blive påvirket af, at \dot{w}_n reduceres. Med de direkte virkninger menes, at vi henviser de indirekte virkninger via den samlede efterspørgsel til næste afsnit. En adskillelse af virkningerne, der måske ikke er helt urealistisk i en situation, hvor en ringe konkurrenceevne fremtvinger så stram en styring af den samlede efterspørgsel, at den næsten kan betragtes som exogen.

For det nævnte analytiske formål må det relevante være at dele produktivitetstigningerne i 4 typer $\dot{g} = \dot{g}_1 + \dot{g}_2 + \dot{g}_3 + \dot{g}_4$:

- (\dot{g}_1) Stigninger, der er *indbygget* (embodied) i nyt kapital udstyr, dvs. stigninger der er betinget af bruttoinvesteringernes, I 's størrelse og af de tekniske fremskridt ε .
- (\dot{g}_2) Stigninger, der er en følge af *ændringer* af eksisterende udstyr og arbejdets tilrettelæggelse.
- (\dot{g}_3) Stigninger, der skyldes, at den enkelte kommer til at betjene det samme udstyr mere effektivt. Vi siger, at *arbejdsintensiteten* vokser.
- (\dot{g}_4) Virksomhedseksterne stigninger. Virksomhed a kan f.eks. få en produktivitetstigning, fordi en eller anden slags leverancer bliver mere sikre. Det kan bl. a. skyldes, at der åbnes en ny vej, at virksomhed b udvider o.l.

Det er meget vanskeligt at inddele de faktisk forekomne produktivitetstigninger i disse fire kategorier, der alle har kunnet vises empirisk. Det er oplagt, at fordelingen kan variere en del over tiden, og der er næppe heller den store tvivl om, at \dot{g}_1 's betydning har været jævnt stigende især på \dot{g}_3 's bekostning. Den aftagende betydning af \dot{g}_3 harmonerer godt med den udbredte målsætning om at reducere det mest opslidende ræs og slid, så denne tendens vil næppe blive mindre fremover. Vi skal anse en vægtfordeling på 5:2:1:2 for et groft skøn over de fire faktorerers betydning, sådan at \dot{g}_1 bevirker 50 pct. af stigningen, \dot{g}_2 giver 20 pct. osv.

14. Det relevante instrument til at analysere situationen, hvor \dot{g}_1 er den afgørende faktor er putty-clay produktionsfunktionen. Den er uden tvivl fremstillet på den snildeste måde allerede af Salter (55)⁹.

Der er grundlæggende fire mulige direkte sammenhænge mellem \dot{g} og \dot{w}_n , og det er nu centralt at gøre sig klart for hovedkomponenten \dot{g}_1 bliver kun 2 af disse – nemlig de der kaldes ($\dot{g} \rightarrow \dot{w}$) og ($\dot{w}_n \rightarrow \dot{g} \div$) – mulige på middellangt sigt:

$g \rightarrow \dot{w}$: Her er det *lønstigningerne der sker, fordi produktiviteten er vokset*. Dette er naturligvis en real vækst, og i Salter-modellen bliver det en demand-pull stigning.

$\dot{g} \leftrightarrow \dot{w}$: Hvor *de to stigninger sker simultant*, som tilfældet er under de produktivetsfremmende lønsystemer. Også her er stigningen principielt real. Den kan kun forekomme for \dot{g}_3 .

De sidste to tilfælde – der uden tvivl er de *mindst* betydningsfulde – er dem der især påkalder sig interessen i den analyserede sammenhæng, for her er det \dot{w}_n , der medfører \dot{g} , så det er disse tilfælde, man påvirker med indkomspolitikken.

$\dot{w}_n \rightarrow \dot{g} +$: *Plusvarianten*, hvor g 's vækst sker ved konstant eller endog stigende beskæftigelse.

$\dot{w}_n \rightarrow \dot{g} \div$: *Minusvarianten*, hvor g 's vækst sker som følge af en stigning i arbejdsløsheden u ¹⁰.

15. Minusvarianten fremkommer, når en stigning i lønningerne fremkalder en lukning af en del af virksomhederne. Det vil naturligvis normalt være de med den laveste produktivitet, og herved forøges den gennemsnitlige produktivitet i de tiloversblivende virksomheder. Man kan faktisk ved tilstrækkeligt store lønstigninger få slået så mange virksomheder ihjel, at kun den der har den højeste produktivitet stadig er åben. Lige før den også drives ud af markedet (til fordel for import) vil man iagttage den højeste produktivitet. Det er formentlig denne form for dynamik der forklarer de relativt høje produktivetsstigninger her i landet i 1974-75.

9. Modellen, der vil være mange bekendt, er grundigt forklaret og diskuteret i mit notat, Paldam (77a), der er skrevet i tilknytning til den nærværende artikel. En del af argumentationen – f.eks. hvor der står, at »det kan vises« ol. er nærmere underbygget i dette notat, der kan fås ved henvendelse til forfatteren eller instituttet.

10. Minusvarianten modvirkes evt. på kort sigt af »labor hoarding« i virksomhederne, jvf. her Gelting (69).

Man kan vise, at minusvarianten på kort sigt ledsages af en forbigående stigning i lønkvoten; men hvis man ønsker at vende tilbage til den samme beskæftigelse som tidligere, må man igennem en periode med en lavere lønkvote – her må dog henvises til Paldam (77a) for en nærmere diskussion.

16. Plusvarianten tænkes at komme ind i billedet som en slags »chok-effekt«, fordi højere lønninger tvinger virksomhederne til at indføre en højere teknik¹¹.

Dette kan kun gøres i begrænset omfang i eksisterende anlæg – og næppe nok til at virke som mere end en svag bremse på minusvarianten.

Når man alligevel ikke helt kan afvise plusvarianten, er det ud fra to argumenter: For det første fordi lønstigninger kan forøge den samlede efterspørgsel – som vi nærmere skal diskutere i næste afsnit. For det andet kan man tænke sig, at større lønstigninger påvirker de tekniske fremskridt på længere sigt – problemet er imidlertid, hvilket fortegn denne påvirkning har.

Teorien for endogene tekniske fremskridt er ikke ret udviklet, da den i meget høj grad hviler i et empirisk tomrum, jvf. kap. 7 i Wan (71) eller Eltis (73). Som oftest antager man dog – og mener at have nogen evidens herfor – at de tekniske fremskridt er positivt korreleret med forskningsbudgetterne, og at de stort set er positivt korrelerede med de øvrige investeringer, profitterne o.l. En undtagelse herfra er måske forskningsaktiviteten i de firmaer, der er så små, at de slet ikke har forskningsbudgetter.

17. En nødvendig betingelse for at plusvarianten overhovedet kan forekomme er naturligvis, at lønforhøjelsen ikke straks overvælttes i priserne; men at virksomhederne tvinges til at reagere på anden vis over for omkostningsforøgelsen (og at denne ikke er så stor, at dette på forhånd er håbløst).

I en almindelig monopolistisk konkurrencesituation, vil det typisk gælde, at man overvælter lønstigningerne, hvis man har en begrundet formodning om, at konkurrenterne vil gøre det samme. Dvs., at sandsynligheden frem for

11. Det kan ikke undre, at plusvarianten længe har været sikret en vis popularitet i lønmodtagerkredse. Den er allerede fremsat i 20'erne af S. og B. Webb, smlgn. også Hicks (32) og (63). Her i landet er den tidligst (?) fremsat af Paldam (52) i en meget moderat udgave. I det sidste års tid er den blevet en mærkesag for en arbejdsgruppe under Foreningen af Socialistiske Økonomer, der synes at betragte plusvarianten som det centrale dynamiske element i udviklingen. Som vist kan det næppe være nogen kraftig effekt, og den må have et absolut maximum. Det kan derfor ikke undre, at Samuelson (i kap. 29 i hans bekendte lærebog) konkluderer sin omtale af muligheden med: »How much there is to the shock-effect argument, nobody knows. It has therefore to be used with discretion«.

alt afhænger af, hvor generelle lønstigningerne er. De mest generelle lønstigninger vi har (indenlandsk) er de, der følger af den automatiske pristalsregulering.

Den optimalt mulige størrelse af plusvarianten skulle man derfor få ved små og helt decentrale lønstigninger – måske svarende til en lønglidning på 2–4 pct. Dette taler igen for, at det er bedre at reducere \dot{w}_n ved indgreb imod μ end imod ω .

IV. En heldig og en uheldig langtidodynamik

18. Medens de direkte virkninger på realvæksten således næppe er ret store, hvad enten man forsøger at følge kursen (L1) eller (L2), stiller sagen sig uden tvivl helt anderledes, når man medtager de indirekte via den *samlede efterspørgsel*.

Problemet er, at når man følger (L1) i en situation, hvor konkurrenceevnen er meget dårlig, så er man tvunget til samtidig at holde stigningstakten i den samlede efterspørgsel inden for meget snævre rammer. Dvs., at man er tvunget til gennem længere tid at fastholde en *halvdepressiv* økonomi. Ud over de betydelige velfærdsmæssige tab herved er der – så vidt jeg kan se – også en meget alvorlig risiko for, at man herved taber i langtidodynamik.

Hvad, der menes hermed, fremgår måske bedst ved at betragte gennemsnitsvækstrater for de sidste tre tiår for de lande, der ligner os mest. To ting af relevans fremgår klart af sådanne sammenligninger: For det første, at der er en betydelig forskel på vækstraterne – selv om alle landene så nogenlunde er på samme udviklingstrin, smlgn. her Paldam (77b). For det andet, at der er en højst signifikant inert i disse forskelle fra 10-år til 10-år¹².

Man kan opfatte dette som en stærk indikation af, at der er en langtidodynamik i væksten – en *langtidstrend* – som de årlige vækstrater svinger omkring. Og medens man nok har økonomisk-politiske midler til at styre årets vækstrate inden for visse grænser, så er det ganske svært at ændre langtidstrenden. Vi skal i det følgende argumentere for, at en 10-årig halvdepression sikkert vil være et virksomt middel til også på længere sigt at få en lav vækst.

Der er formentlig mange grunde til, at der opstår sådanne langtidforskelle.

12. Analyseres realvæksten i de tre tiår: a (1948–57), b (1958–66) og c (1967–75) for landene: Australien, Belgien, Canada, Danmark, Eire, Finland, Frankrig, Holland, Japan, New Zealand, Norge, Sverige, Tyskland, UK, USA og Østrig, får vi en meget signifikant inert i fra dekade til dekade. Fra a til b er Kendall's τ signifikant på 1 % niveauet. Fra b til c er signifikansen 2 %, og – mest interessant – fra a til c er signifikansen ½ %. Data i Madsen og Paldam (78).

Vi skal her nøjes med at diskutere et par af de mest velkendte: Årgangseffekter i kapitalapparatet og langtidseffekter på Phillips-kurven *II*.

19. Det enkleste udgangspunkt for en diskussion af årgangseffekter i kapitalapparatet er uden tvivl Salter-modellen, som i det flere gange omtalte notat (Paldam (77a)) anvendes til at formalisere argumentationen i det følgende. Grundtanken er, at investeringer, der er foretaget, kun i ringe grad kan laves om igen. Dvs. at det er en langvarig proces at ændre et kapitalapparat, så også på mellemlangt sigt kan man have et mere eller mindre gunstigt sammensat kapitalapparat. Hvad dette vil sige kan bedst fremstilles ved at betragte to situationer eller nabolande, hvor det ene gennem en årrække med små investeringer har fået opbygget et ugunstigt sammensat kapitalapparat, medens det andet har fået opbygget et gunstigt. Af grunde, som vil fremgå, skal vi kalde disse to tilfælde for hh. *E* og *T*.

Centralt i analysen indgår erkendelsen fra omtalen ovenfor af minusvarianten, at det er produktiviteten i den dårligste (dvs. ældste) del af kapitalapparatet, der bestemmer gennemsnitslønnen. Dvs. ønsker man i tilfældet *E* at have en lige så høj beskæftigelse som i *T*, så er man nødt til at holde en så meget lavere gennemsnitsløn, at meget ældre og mindre produktive anlæg kan holdes i gang. Herved bliver profitniveauet i de nyeste virksomheder meget højere i *E* end i *T*, og alt i alt bliver såvel gennemsnitsløn som lønkvote højere i *T* end i *E*.

Umiddelbart ser det ud til, at de to situationer i løbet af en rum tid vil konvergere, for man skulle tro, at situationen *E* gav mulighed for en relativt større kapitalakkumulation. Både fordi profitkvoten er størst, og fordi den marginale profit er højere i *E* end i *T*. Pointen er imidlertid, at der er en række årsager til at tro, at denne konvergens kan blive meget langsom. Vi skal koncentrere os om to af disse årsager.

20. Den første hænger sammen med den sandsynligste måde, hvorpå man kan være kommet i situationen *E*. Dette kan nemlig være sket gennem en proces, der er en følge af en stigning i lønpresset ω , som vi så det ovenfor. Dvs., at vi kan forestille os, at *E* er et land, der har et højt lønpres i forhold til *T*, der til gengæld har »råd til« større lønstigninger. For at enderne kan mødes i denne situation må u_E være væsentligt højere end u_T . Hermed bliver også behovet for transfereringer meget større i *E* end i *T*. Finansieres transfereringerne over en progressiv beskatning formindsker de altså profitterne i *E* væsentligt mere end profitterne i *T*.

Bemærk, at den dynamik, der leder op til forskellen mellem *E* og *T*, er

ganske paradoxal karakter. For det højere ω_E end ω_T vil med almindelig sprogbrug sige, at arbejderne er mere »aggressive« i E end i T , eller med en anden formulering, at arbejderklassen er mere »progressiv« i E end i T . Konsekvenserne heraf bliver ikke blot, at $w_E < w_T$; men også at lønkvoten bliver mindre i E end i T . En udvikling, der sikkert yderligere forbitrer arbejderne i E , så de bliver endnu mere progressive.

Er der tale om to nabolande vil demonstrationseffekten over landegrænserne sikkert også gøre dynamikken stærkere, idet arbejderne i T bestyrkes i deres moderation, medens de i E vil presse mere på for at hale ind på deres kollegaer i T ¹³.

21. Den anden årsag er, at den tredje determinant for investeringerne – efterspørgslen – får en svagere real vækst i E end i T . Dette gælder såvel under den udvikling, der leder frem til tilstanden E , som i den videre dynamik. Det modvirker naturligvis i høj grad en stigning i investeringsraten, så E kan hale ind på T .

Her er vi så fremme ved sagens kerne, for det er netop *her, man har brug for en særligt god konkurrenceevne*. Kun hvis den er til stede kan man tillade en tilstrækkeligt stor efterspørgselsstigning til at få de nødvendige investeringer.

Dette forklarer den ofte omtalte – og iagttagne – gode og dårlige dynamik i en økonomi. Har man en god konkurrenceevne, kan man tillade sig at ekspandere efterspørgslen. Hermed opbygges et gunstigt kapitalapparat og med lidt held et lavt ω . Reallønnen stiger derved relativt stærkt og lønkvoten bliver relativt høj. Omvendt kan en dårlig konkurrenceevne vanskeligt kureres ved hjælp af en langvarig halvdepression, der fremkalder en stribe små investeringer, og som sandsynligvis medfører en stigning i ω .

Det er for at undgå at komme for langt ud i denne ulykkelige dynamik, at det er vigtigt at anvende løsningsmuligheden (L2) relativt tidligt, når man kan se, at udviklingen tager retning mod »engelske tilstande«¹⁴.

13. I beskrivelsen af den gensidigt forstærkende dynamik i K -kurven og ω ligger også forklaringen på valget af symbolerne E og T . For de forekommer mig, at den skildrede dynamik har en stærk lighed med udviklingen i henholdsvis England og Tyskland. To lige store lande på samme høje teknologiske stadi, men med en forskellig struktur i kapitalapparatet og med en højst forskellig disciplin på arbejdsmarkedet.

14. Det er formentlig, fordi dynamikken har kørt så længe, at de store engelske devalueringer i de senere år – der har halveret £-kursen i forhold til D-Mark – først på det seneste synes at have forbedret vækst og beskæftigelse i England ret meget relativt set.

22. Hele denne teori kan imidlertid også forstås ud fra – eller suppleres med – en anden og mere velkendt teoritype. Man har nemlig ofte diskuteret, om der er en langtidodynamik i Phillipskurven. Dvs., om $\Pi(u)$ er betinget af en historisk langtidstrend i u .

Der er i alt væsentligt i $\frac{1}{2}$ teori på området – ud over teorien om, at $\Pi(u)$ er en stabil funktion.

Den kendteste teori er Phelps (67) og Friedmans (67) teori om den lodrette langtidPhillipskurve. Denne teori er så velkendt, at den ikke skal refereres her. I den tidligere opstillede model for pris-løn-dannelsen (ligning (1) og (2) i afsnit II) bliver Phelps-Friedman mekanismen ikke en egentlig Phillipskurveeffekt; men derimod en dynamik i ω og især i μ . Dvs., at den gensidige overvæltning af pris- og lønstigninger bliver stadig kraftigere jo mere inflationstakt, man forventer. Vi kan altså skrive:

$$\mu = \mu(\dot{p}_{-1}, \dot{p}_{-2}, \dots) \quad (3)$$

Det er en teori, der forekommer overordentligt plausibel; men som har vist sig meget vanskelig at eftervise empirisk.

Den anden teori – den der ovenfor blev betegnet som $\frac{1}{2}$ teori – stammer fra nogle bemærkninger i slutningen af Samuelson og Solow (60). Teorien siger, at Phillips-kurven $\pi(u)$ har en tendens til at flytte sig i retning af gennemsnitsværdien for u , fordi arbejdsløshed *konsoliderer* sig i form af et mere eller mindre effektivt arbejdsmarked.

Konsolideringen ved et højere u sker ved et fald i markedets effektivitet, fordi faggrænserne bliver stejlere, fordi de arbejdsløse langsomt bliver ubeskæftelige, og fordi de langtidsarbejdsløse efterhånden absorberes som skjult arbejdsløshed¹⁵. Konsolideringen ved et lavt u følger det modsatte mønster. Det er klart, at der er grænser for, hvor effektivt markedet kan blive, sådan at der må være en optimal $\pi(u)$ i denne teori.

Begge disse teorier peger på, at det måske er vanskeligere at få reduceret inflationstakten på længere end på kortere sigt ved en forøgelse af u . I den førstnævnte teori kan det godt lade sig gøre at få \dot{p} ned på 0 eller derunder; men det kræver, at u forøges tilstrækkeligt meget før det virkeligt hjælper. I den anden teori kræves en stadig forøgelse af u for at opnå den samme effekt på \dot{p} .

15. Det afhænger så af definitionen på u , om de udgår af statistikken. Udgår de, er det en fordel for kurvens korttidsstabilitet.

V. Sammenfatning

23. Som det forhåbentligt er fremgået af sidste afsnit, taler de mere langsigtede betragtninger så temmelig ubetinget til fordel for at vælge løsningsmuligheden (L₂), dvs. en éngangsdevaluering, frem for (L₁), en langvarig indkomspolitik. Vælger man alligevel (L₁), så er det bedste at koncentrere indgrebene om at bringe pris-pris-multiplikatoren μ ned, det næstbedste er at prøve at reducere lønpresset ω og det dårligste – men også letteste – at forhøje arbejdsløsheden u .

Dvs., at der ovenfor er argumenteret for nøjagtig den modsatte prioritering af de teoretiske handlingsmuligheder end den, som alt tyder på er den faktiske. For dén synes – på trods af alle gode hensigter og diverse forsøg – at ende med at blive til en politik, der i sin kerne består af et forsøg på at reducere lønstigningstakten \dot{w}_n gennem en langvarig forøgelse af u ¹⁶.

24. Hvad der ovenfor er sagt om (L₁) gælder naturligvis i endnu højere grad om en »halvhjertet« udgave af (L₁). Dvs., en politik, hvor folk får at vide, at de gennemgår en indkomspolitik hestekur og bringer store afsavn samtidig med, at de får nogenlunde de sædvanlige lønforhøjelser.

Resultaterne af en sådan politik kan vist ikke undgås at blive, dels en voksende kynisme, dels at man faktisk mere og mere tvinges ud i at koncentrere sig om at holde u oppe, og endelig at man må fortsætte på ubestemt tid, medens man håber på, at noget vil vise sig.

Fordelen ved at følge (L₁) er, at der er tale om noget relativt småt fra dag til dag. Mislykkes det i år, kan man altid gøre lidt mere næste år eller om et par år. Sammenlign her med de mange 3- og 5-års planer, som skiftende regeringer i de sidste 12–14 år har fremlagt til en afskaffelse af betalingsbalanceunderskuddet.

Følger man derimod (L₂) er det ubetinget nødvendigt at føre en konsekvent politik igennem her og nu. Så vidt jeg kan vurdere de få og spredte erfaringer, er indkomspolitik imidlertid også netop et instrument, der er langt bedre egnet til en kort og hård kur end til en lang og blød. Det ligger i, at en indkomspolitik's chance for succes frem for alt afhænger af, om alle tror, at alle andre også adlyder den. Under en lang blød indkomspolitik bliver der uundgåeligt en mængde forskellige mere eller mindre uigennemsigtige lønforhøjelser til de

16. En forøgelse, man ganske vist forsøger at forklare ved hjælp af allehånde teorier om strukturarbejdsløshed, miljøkrise, ressourcemangel osv. Teorier, der har den yderligere ulempe, at de leder frem til løsningsmuligheder, der går ud på at øge beskæftigelsen gennem statsstøtte til nedsættelse af produktiviteten, især inden for særligt populære områder såsom ved energiproduktion o.l.

forskellige grupper, som lidt efter lidt helt nedbryder den nødvendige disciplin. Chancen for succes er altså størst under en kort skrap politik, der opretholdes demonstrativt rigoristisk, og hvor alle får den samme behandling.

25. Med dette udgangspunkt kan vi kort skitsere en løsningspakke opbygget omkring (L₂). Det er naturligvis et ubehageligt pretentiøst foretagende at indlade sig på, som kun en skrivebordsteoretiker, langt fra ethvert ansvar, kan forsøge sig med. Der er desuden en lang række mulige udformninger af pakken, så der er kun tale om et eksempel til illustration.

Skitsen bygger på de grove taleksempler fra afsnit I og II. Devalueringen tænkes at være på 20 pct., og det antages at give en intern primær prisvirkning på $\lambda = 6-7$ pct. Målet for følgelovgivningen er, at dette ikke må føre til mere end 16 pct. lønstigninger og 11 pct. prisstigninger inden for et år – heri incl. de pris- og lønstigninger, der sker af andre årsager.

Kernen i følgelovgivningen skulle være et rigoristisk løn- og prisstop, med to særlige undtagelser¹⁷. For prisstoppet skulle der naturligvis gøres den undtagelse, at priserne godt måtte forhøjes med importandelen gange devalueringen – beregnet af virksomhederne og meddelt Monopoltilsynet, med efterfølgende stikprøvekontrol og temmeligt store bøder. For lønningerne skulle der gives en engangsstigning med fuld kompensation for hele den primære virkning – dvs. 6 pct. forhøjelse fra en given dag et par måneder efter »d-dag«. Dette vil faktisk være mere end en fuld kompensation og i sig selv bevirke en stigning i beskæftigelsen, hvis man antager, at der bliver en vis substitution over imod danske varer, som følge af den kraftige ændring i de relative priser.

Det er klart at sådant et pris-løn-stop aldrig kan blive helt effektivt; men bemærk at der er plads til såvel 5 pct. ekstra lønglidning i løbet af året som til 5 pct. omkring ophævelsen af stoppet, før målet er overskredet.

Der kan endelig være grund til at pege tilbage på konstateringen – i afsnit I – af, at denne løsningsmulighed falder uden for dét, som man normalt anser for realistisk politik. Det centrale spørgsmål jeg har villet rejse er, om der – trods alt – ikke er tale om en løsningsmulighed der er lidt mindre udsigtsløs og urealistisk end den, man har valgt at følge? Det er for at rejse dette spørgsmål, at jeg – på trods af alle betænkeligheder – har valgt at være relativt konkret.

17. Franske erfaringer tyder på, at det forøger muligheden for succes, hvis der tilsættes en god portion prisillusion. Man kunne nemlig samtidig afskaffe et nul i kronen gennem en pengeombytning.

Litteratur

- BELSLEY, D. A., E. J. KANE, P. A. SAMUELSON OG R. M. SOLOW. 1976. *Inflation, Trade and Taxes, Essays in Honor of Alice Bourneuf*. Ohio.
- BLOMGREN HANSEN, N. 1976. *Arbejdsmarked og betalingsbalance*. Duplikeret notat, Danmarks Nationalbank, oktober 76 og marts 77. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 115.
- BRUNNER, K. OG A. H. MELTZER, ed. 1976. *The Phillips Curve and Labor Markets*. Amsterdam.
- CLEAVER, D. S. 1972. *A Mathematical Model of Devaluation and Relative Price Changes Applied to Denmark in 1967-68*. (Duplikeret) PhD thesis, University of Illinois.
- DØRF (Det økonomiske Råds formandskab). 1969. *Udviklingen i Danmarks internationale konkurrenceevne*. København.
- DØRF, 1970. *Dansk økonomi i efteråret 1970*. København.
- DØRF, 1976. *Dansk økonomi, November 1976*. København.
- DØRF, 1977. *Dansk økonomi, Maj 1977*. København.
- ELTIS, W. A. 1973. *Growth and Distribution*. London.
- FRIEDMAN, M. 1967. *The Role of Monetary Policy*. (Presidential address, 80th Annual Meeting of the American Economic Ass. Dec., bl.a. trykt i *American Economic Review*, Vol. LVIII, No. 1.
- FRIEDMAN, M. 1977. Nobel Lecture: Inflation and Unemployment. *Journal of Political Economy*: 85.
- GELTING, J. H. 1966. Vare- og tjenestebalancens saldo og beskæftigelsen. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 104.
- GELTING, J. H. 1969. Beskæftigelse og produktivitet. I. Thygesen og Nørregaard Rasmussen (69).
- GELTING, J. H. 1976. *Skræmmebillede*. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 114.
- GELTING, J. H. 1977. *On the Level of Employment and the Rate of Economic Growth*. Foreløbigt manuskript.
- HINES, A. G. 1964. Trade Unions and Wage Inflation in the United Kingdom 1893-1961. *Review of Economic Studies*: 31.
- HOLT, C. C. 1970. Job Search, Phillips' Wage Relation, and Union Influence: Theory and Evidence. I Phelps (70).
- LO (Landsorganisationen i Danmark). 1970. *Den automatiske dyrtidsregulering*. København.
- LÜTTICHAU, K. 1974. Pengelønsændringens determinanter for Danmark i efterkrigstiden. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 112.
- MADSEN, E. S. OG M. PALDAM. 1978. *Economic and Political data for the Main OECD countries*. Memo 78-9, Århus.
- NORDHAUS, W. D. 1972. The Worldwide Wage Explosion. *Brookings Papers on Economic Activity*.
- PALDAM, J. 1952. *Planlægning for velfærd*. København.
- PALDAM, M. 1973. An Empirical Analysis of the Relationship between Inflation and Economic Growth in 12 Countries, 1950 to 1969. *Swedish Journal of Economics*: 75.
- PALDAM, M. 1976. Et Essay om Indkomstpolitik og Dialektik. *Juristen og Økonomen*, 58. årg., nr. 30.
- PALDAM, M. 1977. Den grafiske version af Saltermodellen. Notat 77-4, Økonomisk Institut, Aarhus Universitet.
- PALDAM, M. 1977b. Bliver verdens indkomstfordeling skævere? *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 115.
- PALDAM, M. 1978. *På vej imod lønmodtagerstaten*. *Økonomi og Politik* efteråret 1978.

- PEDERSEN, P. J. 1976. Langtidstendenser i den faglige og geografiske lønstruktur i Danmark. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 114.
- PEDERSEN, P. J. 1977. Aspekter af den danske udlandsgæld. *Juristen og Økonomen* 59 årg. nr. 17.
- PEDERSEN, P. J. 1977 b. *Den funktionelle indkomstfordeling i Danmark i mellemkrigsårene. Økonomi og Politik* efteråret 1978.
- PHELPS, E. S. 1967. Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment over Time. *Economica*.
- PHELPS, E. S., red. 1970. *Microeconomic Foundations of Employment and Inflation Theory*. London.
- SALTER, W. E. G. 1966. *Productivity and Technical Change*. 2. udg. Cambridge.
- SAMUELSON, P. A. og R. M. SOLOW. 1960. Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy. *American Economic Review*: 50.
- SOLOW, R. M. 1976. Down the Phillips Curve with Gun and Camera. I Belsley, Kane, Samuelson and Solow (76).
- THYGESEN, N. og P. NØRREGAARD RASMUSSEN. 1969. *Udviklingslinier i makroøkonomisk teori*. København.
- VIBE-PEDERSEN, J. 1975. Pristalsregulering af arbejdslønnen i et åbent samfund. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 113.
- WAN, Y. 1971. *Economic Growth*. New York.
- ZAHN, P. 1973. *Die Phillips-Relation für Deutschland*. Berlin.
- ZEUTHEN, H. E. 1976. Konkurrenceevnen. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 114.
- ÅGE, H. 1977. Endelige og uendelige pris-lønspiraler. *Nationaløkonomisk Tidsskrift*: 115.